

Категорія справи № 686/14512/17: **Окремі процесуальні питання; Заява про роз'яснення судового рішення.**

Надіслано судом: **не визначено**. Зареєстровано: **06.12.2018**. Оприлюднено: **06.12.2018**.

Дата набрання законної сили: **15.10.2018**

Номер судового провадження: **61-7540св18**

Верховний
Суд

ПОСТАНОВА

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

15 жовтня 2018 року

м. Київ

справа № 686/14512/17

провадження № 61-7540св18

Верховний Суд у складі постійної колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду: Карпенко С.О. (судді-доповідача), Кузнєцова В.О., Стрільчука В.А.

учасники справи:

позивач - ОСОБА_4,

відповідач - ОСОБА_5,

третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору,- орган опіки та піклування виконавчого комітету Хмельницької міської ради,

провівши у порядку письмового провадження попередній розгляд справи за касаційною скаргою ОСОБА_5 на рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 17 листопада 2017 року, ухвалене у складі судді Салоїд Н. М., та постанову апеляційного суду Хмельницької області від 15 січня 2018 року, прийняту колегією у складі суддів: Ярмолюка О. І., Спірідонової Т. В., Янчук Т. О.,

ВСТАНОВИВ:

У липні 2017 року ОСОБА_4 звернувся із позовом, уточненим у жовтні 2017 року, до ОСОБА_5, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору,- орган опіки та піклування виконавчого комітету Хмельницької міської ради, про усунення батькові перешкод у вихованні і спілкуванні з дитиною.

В обґрунтування позову зазначив, що він та відповідач мають спільну дитину - сина ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1. З ОСОБА_5 у шлюбних відносинах він ніколи не перебував; з моменту народження дитина постійно проживає з матір'ю.

Зазначає, що ОСОБА_5 перешкоджає йому у спілкуванні і у можливості приймати участь у вихованні їх сина ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, у зв'язку з чим його права як батька дитини порушені. З приводу таких неправомірних дій він звернувся до органу опіки та піклування виконавчого комітету Хмельницької міської ради, проте відповідач у добровільному порядку за участі і сприяння спеціалістів органу опіки та піклування спірні питання вирішувати відмовляється і вказує про можливість вирішення спору виключно у судовому порядку.

За таких обставин, посилаючись на бажання виховувати свого сина і регулярно спілкуватися з ним, ОСОБА_4 просив суд зобов'язати відповідача не чинити йому перешкоди у спілкуванні із сином ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, та встановити наступні способи участі батька у вихованні і спілкуванні із дитиною:

- кожен другий та четвертий тиждень місяця з 14 години п'ятниці по 20 годину неділі дитина перебуває з батьком на його місцем знаходження;

- першу половину осінніх, зимових, весняних, літніх канікул дитина проводить разом із батьком;

- у парні календарні роки у день народження дитини - 10 грудня, день народження батька - 16 лютого, на Новий рік, Різдво Христове та Великдень (за православним обрядом) з 10 години до 10 години наступного дня дитина перебуває разом із батьком за його місцем проживання, у громадських місцях, закладах дозвілля та відпочинку;

- щороку дитина проводить із батьком під час його відпустки 21 календарний день.

Рішенням Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 17 листопада 2017 року позовні вимоги задоволено частково.

Зобов'язано ОСОБА_5 не чинити ОСОБА_4 перешкод у спілкуванні з дитиною - ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1.

Визначено ОСОБА_4 способи участі у вихованні малолітнього сина ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, місце та час їхнього спілкування:

- кожен другий та четвертий тиждень місяця з 18 години п'ятниці після відвідування шкільного закладу до 18 години неділі з наступним поверненням дитини батьком за місцем проживання матері та з урахуванням стану здоров'я дитини;

- у першу половину осінніх, зимових, весняних та літніх канікул для забезпечення оздоровлення і відпочинку дитини, в літній канікулярний період за погодженням з матір'ю дитини;

- парні календарні роки у день народження дитини - 10 грудня, день народження батька - 16 лютого, на Новий рік, Різдво Христове та Великдень (за православним обрядом) з 10 години до 19 години за місцем проживання батька, у громадських місцях, закладах дозвілля та відпочинку міста Хмельницького, не порушуючи при цьому порядку відвідування дитиною шкільних занять;

- відвідування дитини у період хвороби за місцем її перебування.

Задовольняючи позовні вимоги частково, суд першої інстанції виходив з доведеності того, що ОСОБА_5 чинить ОСОБА_4 перешкоди у спілкуванні з дитиною та участі у вихованні їх сина ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, тому порядок цієї участі визначив суд, враховуючи при цьому вік дитини і режим її дня, який включає відвідування дошкільного дитячого закладу.

Постановою апеляційного суду Хмельницької області від 15 січня 2018 року апеляційну скаргу ОСОБА_4 залишено без задоволення, а рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 17 листопада 2017 року - без змін.

Відхиляючи апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції погодився із висновками суду першої інстанції щодо порушення відповідачем прав ОСОБА_4 як батька на виховання сина ОСОБА_6 і на спілкування з ним, що є підставою для визначення способу участі батька у вихованні дитини у судовому порядку.

У лютому 2018 року ОСОБА_5 звернулася до Верховного Суду з касаційною скаргою, у якій просить рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 17 листопада 2017 року і постанову апеляційного суду Хмельницької області від 15 січня 2018 року скасувати.

Касаційна скарга мотивована тим, що судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій ухвалені з неправильним застосуванням норм матеріального права і порушенням норм процесуального права.

Заявник зазначає, що при визначенні способу участі позивача у вихованні їх сина ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1, суди не врахували її пояснень щодо недопустимої поведінки батька, підвищеної агресії у спілкуванні із нею та дитиною і про випадки зловживання алкогольними напоями.

Вважає, що ОСОБА_4 визначив способи участі у вихованні і спілкуванні з сином без урахування розпорядку дня малолітнього ОСОБА_7, який, крім дошкільного навчального закладу, відвідує також розвиваючі гуртки. Вказала, що суди не врахували думку самої дитини, яка не має прихильності до батька і не бажає з ним спілкуватися.

Суди попередніх інстанцій, на думку заявника, не перевірили реальність намірів позивача спілкуватися із дитиною, оскільки до часу звернення до суду він життям сина, його успіхами у навчанні і особистими захопленнями не цікавився.

Посилається на те, що агресивна поведінка позивача створює у неї обгрунтовані сумніви і побоювання щодо можливості перебування із ним дитини, проте суди першої і апеляційної інстанцій вказані обставини при ухваленні судових рішень не врахували і не звернули уваги на те, що за таких обставин зустрічі ОСОБА_4 з сином ОСОБА_6 можуть відбуватися виключно у її присутності. Зазначила, що визначений судом спосіб участі у спілкуванні передбачає проведення дитиною першої половини канікул із батьком, що є недопустимим у зв'язку із малим віком дитини, для якої тривале перебування без матері не за місцем свого постійного проживання може призвести до психологічного стресу.

Ухвалою Верховного Суду від 27 квітня 2018 року відкрито касаційне провадження у справі і зупинено виконання рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 17 листопада 2017 року та постанови апеляційного суду Хмельницької області від 15 січня 2018 року до закінчення їх перегляду у касаційному порядку.

Заслухавши доповідь судді-доповідача, вивчивши матеріали цивільної справи та перевіrivши доводи касаційної скарги, суд дійшов таких висновків.

Відповідно до статті 3 ЦПК України провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Згідно з частиною другою статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Під час розгляду справи в касаційному порядку суд перевіряє в межах касаційної скарги правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими (частина перша статті 400 ЦПК України).

Відповідно до частини третьої статті 401 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а рішення без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що ОСОБА_5 та ОСОБА_4, які не перебували у шлюбі і станом на час вирішення справи разом не проживають, є батьками малолітнього ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1.

Дитина постійно проживає з матір'ю ОСОБА_5 у квартирі АДРЕСА_1; ОСОБА_4 проживає окремо у квартирі АДРЕСА_2 цього ж будинку.

Також судами встановлено, що ОСОБА_5 перешкоджає ОСОБА_4 у вихованні та вільному спілкуванні з малолітнім сином ОСОБА_6.

З висновку органу опіки та піклування виконавчого комітету Хмельницької міської ради від 28 вересня 2017 року суди встановили, що орган вважає доцільним визначити такі способи участі батька ОСОБА_4 у вихованні та спілкуванні з сином ОСОБА_7:

- за згодою дитини кожен другий та четвертий тиждень місяця з 18 години п'ятниці до 18 години неділі, крім днів, коли дитина хворіє чи перебуває на оздоровленні з матір'ю поза межами міста;

- у першу половину осінніх, зимових, весняних та літніх канікул;

- парні календарні роки у день народження дитини, день народження батька, на Новий рік, Різдво Христове та Великдень (за православним обрядом) з 10 години до 20 години за місцем проживання батька, у громадських місцях, закладах дозвілля та відпочинку

міста Хмельницького, крім днів, коли дитина хворіє;

- відвідування дитини у період хвороби за місцем її перебування.

Також орган опіки та піклування виконавчого комітету Хмельницької міської ради рекомендував зустрічі проводити без порушення режиму дня дитини, відвідування ним занять і гуртків, з урахуванням її бажання.

Статтею 141 СК України визначено, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини.

Батьки мають переважне право перед іншими особами на особисте виховання дитини. Мати, батько та дитина мають право на безперешкодне спілкування між собою, крім випадків, коли таке право обмежене законом (стаття 151, 153 СК України).

Згідно зі статтею 157 СК України питання виховання дитини вирішується батьками спільно. Той із батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею. Той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини.

Статтею 159 СК України встановлено, що у разі, якщо той із батьків, з ким проживає дитина, чинить перешкоди тому з батьків, хто проживає окремо, у спілкуванні з дитиною та у її вихованні, зокрема якщо він ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування, другий із батьків має право звернутися до суду з позовом про усунення цих перешкод. Суд визначає способи участі одного з батьків у вихованні дитини (періодичні чи систематичні побачення, можливість спільного відпочинку, відвідування дитиною місця його проживання тощо), місце та час їхнього спілкування. В окремих випадках, якщо це викликано інтересами дитини, суд може обумовити побачення з дитиною присутністю іншої особи. Під час вирішення спору щодо участі одного з батьків у вихованні дитини береться до уваги ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення, в тому числі стан психічного здоров'я одного з батьків, зловживання ним алкогольними напоями або наркотичними засобами.

Частиною першою статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року (ратифікована Україною 27 лютого 1991 року, дата набуття чинності для України 27 вересня 1991 року) визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питанням соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Отже, при вирішенні спору щодо участі у вихованні та порядку зустрічей з дитиною того з батьків, хто проживає окремо від дитини, суд має виходити, передусім, з інтересів дитини з урахування кожних конкретних обставин справи. Встановлений сімейним законодавством принцип повної рівності обох батьків у питаннях виховання дітей може бути обмежений судом лише в інтересах дитини.

При розгляді судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою. Орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи. Суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини (стаття 19 СК України).

Судами попередніх інстанцій із поданих сторонами доказів встановлено, що між батьками малолітнього ОСОБА_7 - ОСОБА_5 та ОСОБА_4 - склалися неприємні відносини і вільно досягти згоди щодо способу участі батька, який проживає окремо від дитини, у її вихованні і спілкуванні із нею вони не можуть.

Встановивши, що права ОСОБА_4 як батька порушуються відповідачем, суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, дійшов правильного висновку про зобов'язання ОСОБА_5 не чинити позивачу перешкод у спілкуванні з сином та про визначення способів участі батька у вихованні і спілкуванні з дитиною шляхом встановлення систематичних побачень і можливості спільного відпочинку, визначених судом із урахуванням віку дитини, її режиму дня та рекомендацій органу опіки та піклування виконавчого комітету Хмельницької міської ради.

Оскільки суди попередніх інстанцій встановили наявність неприємних відносин між ОСОБА_5 та ОСОБА_4 і негативний вплив цієї обставини на сприйняття дитиною особи батька, а також враховуючи малий вік дитини і факт її проживання та спілкування виключно із матір'ю, правильним є висновок про встановлення побачень без попереднього з'ясування бажання дитини на таку зустріч.

Доводи заявника про те, що при вирішенні справи суди не врахували її доводів щодо недопустимої поведінки позивача та його підвищеної агресії у спілкуванні із нею і дитиною, відхиляються касаційним судом, оскільки ці доводи не підтверджені належними і допустимими доказами.

Судами попередніх інстанцій не встановлено обставин, які свідчать про неприйнятність поведінки ОСОБА_4, що може створити загрозу чи небезпеку для дитини, зловживання ним алкогольними напоями або наркотичними засобами. З поданих заявником доказів неодноразових звернень до правоохоронних органів щодо протиправних дій ОСОБА_4 суди попередніх інстанцій встановили наявність між сторонами конфлікту і неприємних відносин, проте відомостей про протиправну поведінку батька по відношенню до дитини подані докази не містять.

Твердження заявника про те, що запропонована ОСОБА_4 періодичність і систематичність зустрічей із дитиною складена без урахування розпорядку дня малолітнього ОСОБА_7, який, крім дошкільного навчального закладу, відвідує також розвиваючі гуртки, не спростовують правильність висновків судів попередніх інстанцій щодо часткового задоволення позову, оскільки інформації щодо графіку відвідування дитиною розвиваючих гуртків матеріали справи не містять; за весь час перебування справи у провадженні суду заявник своїх пропозицій щодо встановлення іншої періодичності та часу побачень малолітнього ОСОБА_7 з батьком, з урахуванням відомостей про режим дня і зайнятість дитини, не подала.

Посилання заявника на небажання дитини спілкуватися із батьком і відсутність прихильності до нього не можуть бути покладені в основу судового рішення, враховуючи малий вік дитини та факт її постійного проживання з матір'ю, яка має конфлікт з батьком, що негативно впливає на сприйняття дитиною його особи. За таких обставин небажання дитини спілкуватися із батьком обумовлене ситуацією, яка склалася між сторонами, і не може бути підставою для обмеження ОСОБА_4 у реалізації його батьківських прав на участь у вихованні дитини і спілкуванні із нею.

Касаційний суд відхиляє доводи заявника про необхідність проведення зустрічей дитини з батьком виключно у її присутності, оскільки судами встановлено, що між сторонами існує конфлікт і постійно виникають суперечки та сварки, що впливає на ставлення дитини до батька, тому проведення зустрічей у присутності матері не сприятиме налагодженню відносин між ОСОБА_4 і сином ОСОБА_6.

Посилання на те, що проведення дитиною першої половини зимових, весняних, літніх і осінніх канікул із батьком є недопустимим у зв'язку із малим віком дитини, для якої тривале перебування без матері не за місцем свого постійного проживання може призвести до психологічного стресу, необґрунтовані, оскільки судами попередніх інстанцій встановлено, що сторони проживають у одному будинку, тобто відповідач має фактичну можливість спілкуватися із дитиною у даний період.

Розглядаючи спір, який виник між сторонами у справі, суд першої інстанції правильно визначився з характером спірних правовідносин та нормами матеріального права, які підлягають застосуванню, повно та всебічно дослідив наявні у справі докази і дав їм належну оцінку, правильно встановив обставини справи та ухвалив законне й обґрунтоване рішення, яке відповідає вимогам матеріального права.

Порушень норм процесуального права, які унеможливили з'ясування фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, касаційним судом не встановлено.

За таких обставин суд касаційної інстанції дійшов висновку про відсутність підстав для скасування судових рішень, оскільки суди першої та апеляційної інстанцій, встановивши фактичні обставини справи, які мають значення для правильного її вирішення, ухвалили судові рішення з дотриманням норм матеріального і процесуального права, що відповідно до частини третьої статті 401 ЦПК України є підставою для залишення касаційної скарги без задоволення, а судових рішень без змін.

Наявність обставин, за яких відповідно до частини першої статті 411 ЦПК України судові рішення підлягають обов'язковому скасуванню, касаційним судом не встановлено.

Оскільки касаційна скарга залишена без задоволення, підстав для нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи у судах першої та апеляційної інстанцій, а також розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції, немає.

Згідно з частиною третьою статті 436 ЦПК України суд касаційної інстанції у постанові за результатами перегляду оскаржуваного судового рішення вирішує питання про поновлення його виконання.

Оскільки касаційну скаргу ОСОБА_5 залишено без задоволення, а оскаржувані судові рішення без змін, касаційний суд відповідно до частини третьої статті 436 ЦПК України поновлює виконання рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 17 листопада 2017 року, залишеного без змін постановою апеляційного суду Хмельницької області від 15 січня 2018 року.

Керуючись статтями 400, 401, 416, 436 ЦПК України, Верховний Суд у складі постійної колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ :

Касаційну скаргу ОСОБА_5 залишити без задоволення.

Рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 17 листопада 2017 року і постанову апеляційного суду Хмельницької області від 15 січня 2018 року залишити без змін.

Поновити виконання рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 17 листопада 2017 року.

Постанова суду касаційної інстанції є остаточною і оскарженню не підлягає.

Судді: С.О. Карпенко В.О. Кузнєцов В.А. Стрільчук